

# Kázeň na sídlištních školách

Stanislav Bendl

**Abstrakt:** V roce 1996 bylo realizováno dotazníkové šetření na plně organizovaných sídlištních základních školách v Praze 6. Úkolem bylo zmapovat stav kázně, resp. nekázně na těchto školách.

Příspěvek se zaměřuje především na sídlištní školy. Situaci na sídlištních školách porovnává se školami mimosídlištními.

Učitelé a žáci byli dotazováni, které závažné kázeňské přestupky se častěji vyskytují na jejich škole. Zjištěné výsledky ukazují na velké problémy spojené s chováním žáků na základních školách. Situace na sídlištních školách, pokud se týká „stavu“ kázně, je dramatičtější než na školách mimosídlištních.

Hodnocení učitelek se v podstatě shoduje s hodnocením učitelů, stejně tak je tomu i v případě žákyň a žáků. Výsledky šetření korepondují s osobní zkušeností autora získanou při návštěvě základních škol v Praze 6.

**Za znepokojující lze považovat především údaj,** podle kterého 54,2% učitelů a 65,6% žáků ze sídlištních škol tvrdí, že se na jejich škole častěji vyskytuje šikana. Ukazuje se, že se šikana stává organickou součástí školního života, jevem, který se nedaří vytěsnit ze škol.

**Klíčová slova:** školní kázeň, sídlištní prostředí, percipování kázně, Thomasův teorém, dotazník, pozorování

## Školstvím obchází strašidlo, strašidlo nekázně

Uvedme si na úvod jeden případ z prostředí sídlištní základní školy, který se týká problematiky kázně a který ukazuje, s čím vším se ve své praxi může setkat dnešní učitel.

Na jedné sídlištní škole v Praze došlo při hospitaci studentů k následující situaci: Učitelka českého jazyka, která od roku 1969 do roku 1990 neučila, měla právě hodinu češtiny v 9. třídě. Přes polovinu žáků poslouchalo hudbu z walkmanů, aniž by věnovali učitelce jakoukoli pozornost. Zbývající žáci se mezi sebou velmi hlučně bavili. Učitelka procházela mezi lavicemi a rozdávala žákům opravené písemné práce. Žákyně, která měla z písemky nedostatečnou, reagovala na svou známku zcela spontánně výkřikem směrem k učitelce: „Ty krávo, to je už šestá koule! To si snad děláš prdel, ne?!“

V téže třídě se odehrála i další příhoda: Když učitelka procházela mezi lavicemi, hodil jí jeden žák pod nohy propisku se slovy: „Seber tu tužku, ty stará krávo!“

Přítomní studenti se neodvážili zasáhnout a samozřejmě si kladli otázku, zda tyto neobvyklé zážitky svědčí o neschopnosti konkrétní učitelky nebo zda mají širší význam.

20. století je stoletím, ve kterém se stále více nahlas hovoří o **krizi autority**. „Je významným příznakem krize, dokazujícím její hloubku a vážnost, že se rozšířila i do takových předpolitických oblastí, jako je výchova a vzdělání dětí, kde se autorita v nejširším slova smyslu vždy považovala za samozřejmou.“ (Arendtová, 1994, s. 5–6)

V současné době se v naší společnosti poukazuje na **všeobecný pokles morálky**, netolerantnost, nedostatek kázně, anarchii, ztrátu smyslu pro povinnost. Mluví se o obecném úpadku mravů, pokřivených hodnotách, citové podvýživě, sociálně patologických jevech.

Morální klima ve společnosti se odráží samozřejmě i v chování mladé generace. Upozorňuje se na stoupající, vzrůstající agresivitu a brutalitu dětí a mládeže, šikánování, vandalismus a užívání drog. Na celé situaci je varující, že sociálně negativní jevy prosakují do věkové kategorie dětí, tedy bytostí, které bychom měli co nejvíce chránit, jde-li nám o to, aby naše společnost byla co nejzdravější a vytvářela tak předpoklad pro svůj optimální rozvoj.

### **Kázeň a současná škola**

Kázeňská situace na mnohých základních školách představuje pro mnohé žáky nezanedbatelný stresor. Mnozí žáci základních škol se děsí ke konci prázdnin nástupu do školy, neboť budou ze strany svých spolužáků či ostatních žáků školy vystaveni fyzické či psychické šikaně, budou mláceni a krutě biti, ponižováni, nuceni se vykupovat u svých „vyspělejších kolegů“ různými úsluhami.

V mnoha současných školních řádech základních škol se vyskytují samostatné body týkající se zákazu užívání drog, alkoholu, kouření či šikany. Z toho je patrné, s jakými problémy se dnešní školství, ale samozřejmě i celá společnost, potýká.

### **Vymezení pojmů kázeň a školní kázeň**

**Kázeň** chápeme jako vědomé dodržování zadaných norem. Chceme-li definovat kázeň školní, musíme se ptát, jakými normami se má ve škole řídit chování a jednání žáků.

Chování žáka ve škole se „oficiálně“ řídí dvěma normami. První normou, a to normou psanou, je školní řád. Druhou, nepsanou, jsou slovní pokyny vedení školy, učitelů.

**Školní kázeň** můžeme tedy definovat jako vědomé dodržování školního řádu a pravidel (pokynů) stanovených učiteli.

### Společenské aspekty školní kázně

Pojednáváme-li o kázni školní, nesmíme ztrácet ze zřetele společenské aspekty kázně. Jev kázně nelze vypreparovat ze sociální reality, nelze jej izolovat od společenských vlivů.

G. A. Lindner, který vnesl do výchovy velmi zřetelně sociologickou souřadnici, hovoří o tom, že při výchově spolupůsobí též jiné okolnosti než vychovatel. V této souvislosti hovoří o přírodních a společenských podmínkách. V článku *Veřejná mravnost a škola* (1885, s. 55) píše: „Tři jsou stolice, které se uvázaly v duchovní vychovávání člověka; domácnost, ve které vyrůstá, škola, ve které se vzdělal, a společnost, ve které žije. Tyto troje mocnosti odpovídají solidárně za výsledky vychovávání. Bylo by však nsnadno vyměřiti, jaký úděl připadá na každou z nich. Pohlížíme-li v plný život, tu arci shledáváme, že lidé jsou hlavně tací, jaké jsou jejich rodiny, ze kterých pocházejí, a jaké jsou společnosti, ve kterých žijí.“

V přednášce pořádané v Roudnici 3. června 1883 přiznává dokonce větší váhu mimoškolním vlivům, protože se zmiňuje o tom, že základy vychovávání člověka sice klade rodina a škola, ovšem charakter (dnešní terminologií bychom spíše řekli, že hodnotový systém jedince) utváří život a společnost. Zdůrazňuje dále moc veřejného mínění a veřejných příkladů, když podle jeho mínění je veřejný život „vysokou školou, ve které jednotlivec dospívá na charakter.“ (Lindner, 1885, s. 55–56)

V článku *Vychovávání společností* Lindner (1885, s. 64) píše: „Člověk vychovává se též společností. Ona jej vychovává bezvědomě, bezúmyslně, bezděčně.“

Emanuel Makovička (1887, s. 1) upozorňuje: „Nelze nikdy rozuměti dostatečně kázni ve škole a v rodině, nemáme-li zároveň zření ku kázni ve společnosti.“

Hovoříme-li o kázni či o výchově, musíme přihlížet k faktu, že člověk je členem společnosti, že není izolovaným Robinsonem na pustém ostrově. G. A. Lindner v díle *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním* (1888, s. 5) hovoří v této souvislosti o jedinci jako buňce společenského organismu.

Kázeň ve škole je vždy do určité míry zrcadlovým obrazem kázně ve společnosti. Škola a společnost v tomto smyslu představují spojitě nádoby. Nemůžeme izolovat školu od společnosti, nemůžeme ji vytrhnout z prostředí, ve kterém se nachází, nemůžeme přehlížet aktuální duchovní a mravní společenské klima.

## Prostředí sídlišť a sídlištní školy

Pojednáváme-li o kázni na sídlištních školách, musíme brát v úvahu jak specifika sídlištních škol ve smyslu jejich velikosti, architektury, tak prostředí, ve kterém se nalézají, tedy sídliště. Z toho se odvíjejí další zvláštnosti, jako např. složení obyvatelstva, vztah k místu, otázka tradic, zvyků, obyčejů, komunikace mezi obyvateli, anonymita aj.

Pojem sídliště se používá v několika významech. **Z hlediska historického** se používá pro označení místa, ve kterém sídlila určitá skupina lidí. Sídliště v tomto smyslu je vlastně prostor, území, které je trvale obýváno určitou populací s osobitými, specifickými kulturními znaky. **Z hlediska urbanistického** pohledu představuje sídliště seskupení či sestavu budov, které mají převážně obytný charakter, popř. místo hromadného osídlení. **V běžném jazykovém úzu** se pojmem sídliště míní obytný soubor, který se většinou připojuje, resp. přimyká k městu. Tento typ sídlišť je charakteristický vícepodlažními domy vystavěnými průmyslovou technologií.

Ke **společným rysům českých sídlišť** se kromě již zmíněné polohy na okraji města řadí estetická nevýraznost, velká hustota obyvatelstva, nižší stupeň občanské vybavenosti. Dále je to poměrně shodný způsob života, do kterého se mj. promítá skutečnost, že větší nároky v oblasti spotřeby, kulturního a sportovního vyžití, tedy ve sféře volného času, se uspokojují v tradičních městských centrech, ve starších částech měst.

Sídliště tvoří relativně uzavřenou sociální jednotku, „odlišující se v době svého vzniku od celoměstského průměru větším zastoupením dětí, mládeže, rodin s malými dětmi a nižším zastoupením starých lidí.“ (Velký sociologický slovník, 1996, s. 983)

Do dnešní doby zůstává problémem stabilizace obyvatelstva sídlišť, dříve často narušovaná migracemi, a jejich spokojenost s prostředím, ve kterém žijí, ztotožnění se s tímto prostředím, dále otázka tradice, zvyků či obyčejů.

Uvedme **několik rysů** či charakteristik sídlišť, **které svědčí o tom**, že v případě mnohých sídlišť se **nejedná o ideální či alespoň vhodné edukační prostředí**.

Sídlištěm je vytykána monotónnost a s ní spojená špatná orientace a nuda. Chybí zde barevnost, pestrost, absentuje vyšší vybavenost: kultura, nabídka volného času, služby, pohostinství. Sídlištěm chybějí ulice, veřejné prostory a prostranství pro setkávání lidí jako jsou korza a náměstí. Neexistuje přirozená centralita. Objevuje se požadavek, aby se do sídlišť vrátila drobná architektura a detail a spolu s nimi i lidské měřítko. Existuje zde poměrně značná anonymita. Lidé v jednom domě se většinou neznají. Lidé o dvě patra výše jsou již cizí, z čehož často pramení pocity opuštěnosti, nezakotvenosti.

Ale i další charakteristiky nepřispívají ke spokojenosti s tímto typem byd-

lení, což se zpětně odráží v neztotožnění se s prostředím. S tím se pak mnohdy pojí vandalismus, rozbité vybavení domu, špatný úklid, neupravenost prostranství před domy. K nevýhodám patří ne právě dobré a pohodlné spojení s centrem, neustálý průvan, fakt, že kamkoliv je daleko. Toto logicky přispívá k nespokojenosti lidí. Sídlíště stojí na rovině, chybí členitost terénu. V panelových bytech je v létě horko a v zimě zima. Panely málo tlumí zvuky. V domě je hluk, který způsobuje hučící výtah, splachování na záchodech, napouštění vany, hrající si děti, zapnutá televize nebo rádio, rodinná hádka, štěkající pes. Lidé více vnikají do soukromí jiných lidí, a přesto jsou si cizější.

Pro někoho může mít bydlení na sídlišti své **výhody**, ty však **bývají často rozporné**. Tak např. lidé zde jsou celkem tolerantní, ale také méně poroznější, všímavější. Jedná se tedy o jakousi pseudotoleranci, která hraničí až s nevěšmavostí.

Podle sociálního ekologa Blažka (1988, s. 182–183) „každé sídlíště a zejména jeho centrum by mělo být osobité, aby umožnilo identifikaci, protože bez ní hrozí vandalismus a agresivita na veřejných prostranstvích bez sociální kontroly.“

Tato myšlenka se těsně váže k námi zkoumané problematice kázně. Otázka **identifikace** zde **hraje** opravdu **významnou roli**. Netýká se pouze prostředí sídlišť, ale také vztahu a ztotožnění se se školou, kterou děti navštěvují. Připomeňme jen otázky pořádání různých školních slavností, akademií, setkání s bývalými žáky, se slavnými lidmi, kteří byli též žáky dané školy. Nezapomínejme ani na budování tradic, vydávání školních časopisů, triček s nápisy škol apod.

Důležitá je Blažkova poznámka týkající se **participace** (1988, s. 183). Sídlíštní městečko je naráz vyprojektováno a postaveno, lidé nemohou přispět něčím ze sebe, nemohou se spolupodílet na jeho „tvoření“, je jim odebrána možnost spoluzodpovědnosti, spoluúčasti a co je neméně důležité, „nemohou se účastnit na sociálně stmelujícím procesu – původně společném posvátném rituálu, ve kterém se nestaví jen dům a obec, ale lidské obecenství.“ Taková možnost spoluprotvorby je lidem odebrána a je svěřena profesionálům.

### **Děti na sídlišti a jejich výchova**

Pokud se jedná o výchovu dětí, uvědomujeme si v tomto případě silný vliv prostředí. Mnohým se jistě vybaví sousloví „pedagogika prostředí“ jako jeden ze směrů či pojetí sociální pedagogiky.

Na sídlištních panuje tvrdší „výchova“, „výchova ulice“, resp. „výchova sídliště“. Pokud jde například dítě ven, je odkázáno samo na sebe, neboť maminka z 11. patra těžko rozpozná svoje dítě, natož aby mohla sledovat, jestli mu na hřišti někdo ubližuje.

Děti nemají moc možností, jak si hrát, neboť na mnoha hřištích jsou rozbité klouzačky, houpačky. Míčové hry ohrožují okolní okna.

Dochází k častým krádežím kol, míčů, ale i dětských báboviček na písčovišti.

Děti předčasně „dospívají“, mají starší kamarády, kterým se chtějí vyrovnat. Neumějí si hrát. Vzniká šikana mezi jednotlivými skupinami. Vítězí silnější a bohatší.

### **Výzkumné šetření na školách**

Studie zjišťuje, jak percipují kázeň ve škole učitelé a žáci. Pojem percepce je zde velice důležitý, neboť stav kázně nebyl zjišťován nějakými „objektivními“ kritérii, jako např. četností přestupků za sledované období, počtem napomenutí třídního učitele, množstvím třídních či ředitelských důtek, popř. snížených známek z chování. Jedná se tedy o subjektivní náhledy respondentů, ovšem opírající se o každodenní kázeňskou zkušenost. Domníváme se však, že námi zvolený způsob diagnostikování úrovně kázně je průkaznější než „úřednické“ sčítání důtek, dvojek z chování či napomenutí v žákovských knížkách nebo v tzv. kázeňských sešitech.

To, jak žáci situaci vnímají, jak se jim jeví, jak ji chápou, jak ji interpretují, má velký význam pro jejich chování, neboť subjektivní percepce silně působí ve vývoji osobnosti. V této souvislosti připomínáme tzv. Thomasův teorém, který praví, že pokud je určitá situace lidmi definována jako reálná, potom je reálná ve svých důsledcích. Pokud si tedy člověk danou situaci vysvětlí tak a tak, i kdyby ve skutečnosti byla jiná, potom se chová a jedná podle toho, jak si ji vyložil, jak ji chápe a interpretuje.

**Zaměříme nyní svůj pohled na „školní terén“**, ve kterém jsme realizovali náš výzkum.

**Výzkumné šetření** jsme se rozhodli realizovat na plně organizovaných sídlištních základních školách v regionu Praha 6. Co nás k tomu vedlo?

Hlavním důvodem byly technické a ekonomické limity spojené s eventuelním reprezentativním výběrem škol a žáků.

V dané lokalitě byla provedena dvě dotazníková šetření. Výzkumnému šetření jsme podrobili učitele 2. stupně a žáky 7. ročníků sídlištních základních škol z regionu Praha 6. Ze 7 kontaktovaných sídlištních škol v Praze 6 souhlasilo s realizací výzkumného šetření 6 škol.

**Cílem** bylo zmapovat stav kázně žáků na sídlištních základních školách Prahy 6. K realizaci tohoto cíle byly použity standardní výzkumné metody (dotazník, rozhovor, pozorování). Výzkumu předcházela ověřovací fáze předvýzkumu.

V našem dotazníkovém šetření jsme ponechali na samotných respondentech, zda vyplní dotazník anonymně, či se podepíší. Ve výpovědích učitelů

nebyl v tomto směru prokázán statisticky významný rozdíl. U souboru žáků jsme vzhledem k minimálnímu počtu dotazníků vyplněných anonymně tuto otázku nezkoumali.

### Vyhodnocení dotazníkových položek

**Učitelé** (stejně tak žáci) reagovali na položku, která zněla: „*Které závažné kázeňské přestupky se ve školním roce 1995/96 častěji vyskytují na vaší ZŠ?*“

Respondentům byl předložen seznam (nabídka) závažných kázeňských přestupků, navíc byla přidána kategorie „jiné:“, aby respondenti měli možnost případně doplnit jiné závažné přestupky, které seznam neobsahoval. Respondenti měli za úkol označit svou odpověď zakroužkováním přestupků (přestupku).

Respondentům byly nabídnuty následující přestupky: drogy, alkohol, krádeže, šikana, drzost, vulgárnost, záškoláctví, vandalismus, hazardní hry, kouření, rvačky.

**Vyhodnocení odpovědí učitelů ze sídlištních škol** ukazuje tabulka 1.

Učitelům sídlištních škol bylo rozdáno 188 dotazníků. Odevzdáno bylo 85 vyplněných dotazníků, návratnost tedy činila 45,2 %. Dva respondenti danou otázku nezodpověděli.

Tab. 1: *Častější výskyt závažných kázeňských přestupků podle názoru učitelů ze sídlištních škol*

Sídlištní školy:		ženy + muži
1.	vulgárnost	76 (91,6 %)
2.	drzost	75 (90,4 %)
3.	vandalismus	52 (62,6 %)
4.	šikana	45 (54,2 %)
5.	rvačky	39 (47,0 %)
6.	krádeže	37 (44,6 %)
7.	záškoláctví	22 (26,5 %)
8.	kouření	17 (20,5 %)
9.	alkohol	14 (16,9 %)
10.	drogy	3 (3,6 %)

Zarážející je zejména vysoké procento respondentů, kteří uvádějí častější výskyt vulgárnosti (91,6 %) a drzosti (90,4 %). Varující je dále údaj týkající se šikany (54,2 %), z kterého vyplývá, že více jak polovina učitelů tvrdí, že se na jejich škole v poslední době častěji vyskytuje šikana. Ani další uváděné typy kázeňských přestupků a častost jejich výskytu nesvádějí k optimismu.

**Vyhodnocení odpovědí žáků ze sídlištních škol** ukazuje tabulka 2.

Žákům sídlištních škol bylo rozdáno 490 dotazníků. Vraceno bylo 490 dotazníků. Dva dotazníky jsme ze zpracování vyřadili. Pokud se jedná o námi sledovanou položku, využito bylo odpovědí od 246 dívek a 242 chlapců ze sídlištních škol.

Tab. 2: Častější výskyt závažných kázeňských přestupků podle názoru žáků ze sídlištních škol

Sídlištní školy:		dívky+chlapci	dívky	chlapci
1.	drzost	458 (93,8 %)	240 (97,6 %)	218 (90,1 %)
2.	vulgárnost	403 (82,6 %)	212 (86,2 %)	191 (78,9 %)
3.	šikana	320 (65,6 %)	154 (62,6 %)	166 (68,6 %)
4.	rvačky	300 (61,5 %)	153 (62,2 %)	147 (60,7 %)
5.	vandalismus	297 (60,9 %)	151 (61,4 %)	146 (60,3 %)
6.	kouření	190 (38,9 %)	102 (41,5 %)	88 (36,4 %)
7.	krádeže	184 (37,7 %)	95 (38,6 %)	89 (36,8 %)
8.	záškoláctví	103 (21,1 %)	63 (25,6 %)	40 (16,5 %)
9.	alkohol	61 (12,5 %)	26 (10,6 %)	35 (14,5 %)
10.	drogy	46 (9,4 %)	24 (9,8 %)	22 (9,1 %)

Šokující je zejména vysoké procento zákyň a žáků, kteří se domnívají, že se na jejich škole častěji vyskytuje drzost (93,8 % chlapců a dívek), vulgárnost (82,6 %), šikana (65,6 %), rvačky (61,5 %) a vandalismus (60,9 %). Ani údaje týkající se kouření, krádeží, záškoláctví, alkoholu a drog nejsou příliš povzbuzující.

Z porovnání názorů na častější výskyt závažných kázeňských přestupků uváděných učiteli a žáky je patrné, že názory obou hodnotících skupin se v podstatě shodují.

Pořadí častějšího výskytu závažných kázeňských přestupků je občas „prohozeno“, přičemž se nejvíce se liší o dvě místa. Co se týká počtu procent, je zde ovšem velká podobnost.

Pokud se týká kritičnosti obou souborů, tedy velikosti procent, kterou přisoudili učitelé a žáci častějšímu výskytu kázeňských přestupků, můžeme uzavřít, že v některých případech byli kritičtější učitelé, v jiných zase žáci.

V případě pěti přestupků z deseti jsou kritičtější učitelé (vulgárnost, vandalismus, krádeže, záškoláctví, alkohol).

Pro doplnění nabízíme ještě **porovnání výpovědí respondentů sídlištních škol s respondenty ze škol mimosídlištních**, které ukazuje tabulka 3.

Dotazníkovému šetření byl podroben soubor učitelů ze 14 a soubor žáků z 15 mimosídlištních škol v Praze 6, kterých bylo v daném období celkem 16.



Co se týká **učitelů z mimosídlištních škol** v Praze 6, tak z celkového počtu 117 odevzdaných dotazníků 2 respondenti danou otázku nezodpověděli a 2 respondenti odpovídali nejasně.

Pokud se týká **žáků z mimosídlištních škol** Prahy 6, potom využito bylo odpovědí od 250 dívek a 245 chlapců, tedy celkem od 495 respondentů.

Tab. 3: *Porovnání častějšího výskytu závažných kázeňských přestupků v sídlištních a mimosídlištních školách v členění učitelé-žáci*

Sídlištní školy (mimosídl.šk.):		ženy + muži	dívky + chlapci
1.	vulgárnost	91,6 % (77,9 %)	82,6 % (67,3 %)
2.	drzost	90,4 % (81,4 %)	93,8 % (86,7 %)
3.	vandalismus	62,6 % (43,4 %)	60,9 % (41,0 %)
4.	šikana	54,2 % (43,4 %)	65,6 % (42,6 %)
5.	rvačky	47,0 % (39,8 %)	61,5 % (43,2 %)
6.	krádeže	44,6 % (24,8 %)	37,7 % (26,3 %)
7.	záškoláctví	26,5 % (17,7 %)	21,1 % (13,9 %)
8.	kouření	20,5 % (26,5 %)	38,9 % (38,6 %)
9.	alkohol	16,9 % (8,0 %)	12,5 % (8,7 %)
10.	drogy	3,6 % (1,8 %)*	9,4 % (4,8 %)

\* Údaj 1,8 % se v případě souboru učitelů z mimosídlištních škol netýká drog, nýbrž hrubého chování, které vytlačilo drogy z první desítky (podle frekvence častějšího výskytu závažných kázeňských přestupků).

Poznámka: pořadí ve druhém sloupci tabulky ne vždy odpovídá posloupnosti ve sloupci prvním.

Pokud se týká **porovnání výpovědí učitelů z mimosídlištních škol s údaji od učitelů ze škol sídlištních**, vidíme, že v přehledu prvních deseti častěji se vyskytujících přestupků nalezneme jak v případě škol sídlištních, tak mimosídlištních stejné typy přestupků s jedinou výjimkou, kdy na mimosídlištních školách byly drogy vytlačeny z desátého místa hrubým chováním. Respondenti ze sídlištních škol jsou oproti respondentům z mimosídlištních škol kritičtější, a sice v tom smyslu, že vesměs uvádějí větší procentuální zastoupení častosti výskytu totožných kázeňských přestupků. Pořadí přestupků není v obou souborech totožné, ovšem kromě přestupku „kouření“ se jedná maximálně o záměnu o jedno místo v pořadí (přehození pořadí).

Pokud jde o **porovnání odpovědí žáků ze sídlištních a z mimosídlištních škol**, vidíme, že pořadí prvních deseti kázeňských přestupků je shodné až na prohození pořadí šikany a rvaček. V případě sídlištních škol se však jedná o zřetelně větší procento žáků, kteří označují výskyt daného kázeňského přestupku za častější.

Z výše uvedených údajů je patrné, že **oba soubory respondentů ze síd-**

**lištních škol** vesměs uvádějí větší procentuální zastoupení častosti výskytu totožných kázeňských přestupků než respondenti ze škol mimosídlištních.

V interpretaci statistických údajů však musíme být opatrní, protože zůstává otázkou, zda můžeme brát za srovnatelnou školní kázeň, resp. nekázeň ve výpovědích respondentů ze sídlištních a mimosídlištních škol, a sice v tom smyslu, že to, co označí za nekázeň např. žák jazykové mimosídlištní školy, nemusí odpovídat tomu, co označí za nekázeň žák ze školy sídlištní. Může zde fungovat rozdíl v „nasazení“ hranice nekázně, tedy v tom, co považuje za nekázeň žák celkově ukázněné školy a žák školy obecně neukázněné. Co je jednomu téměř slušností (žák sídlištní školy), to může druhý z pohledu zvenci chápat jako velkou nekázeň (žák jazykové školy).

Z mnohých návštěv a hospitací na sídlištních i mimosídlištních lze usuzovat na větší neukázněnost žáků sídlištních škol. To ovšem nesmíme jednostranně interpretovat jako menší ochotu či schopnost tamějších učitelů podstupovat boj s touto sociální či mravní chorobou, neboť sídlištní školy mají svá specifika, která tkví ve velikosti školní budovy a s ní spojené anonymitě, tak v prostředí, které obklopuje školu a rovněž v sociální skladbě obyvatelstva sídlišť.

## Závěr

Zjištěné výsledky jsou vysoce alarmující a ukazují na obrovské problémy spojené s chováním žáků na základních školách v regionu Praha 6, a to nejen na školách sídlištních.

**Za znepokojující lze považovat především údaj**, podle kterého 54,2 % učitelů a 65,6 % žáků ze sídlištních škol tvrdí, že se na jejich škole **častěji vyskytuje šikana**. Zarážející jsou i výpovědi respondentů ze škol mimosídlištních, kde 43,4 % učitelů a 42,6 % žáků z těchto škol hovoří o častějším výskytu šikany. Ukazuje se, že se **šikana stává běžnou**, mohli bychom snad dokonce říci, **organickou součástí školního života**, jevem, který se nedaří vytěsnit ze škol.

Hodnocení učitelek se v podstatě shoduje s hodnocením učitelů, stejně tak je tomu i v případě žákyň a žáků. Výsledky šetření korespondují s osobními zkušenostmi autora, které získal při návštěvě základních škol v Praze 6.

Mezi další závažné přestupky, které se častěji vyskytovaly na dané škole, respondenti v rámci kategorie „jiné“ např. řadili: lhaní učitelům; taháky; házení petard; házení houbou; pozdní příchody; volání, že je ve škole bomba; plivání po zábradlí; zapomínání úkolů a pomůcek; močení po oknech a klikách WC; přepisování známek v žákovské knížce.

Počet těchto přestupků uváděných respondenty ovšem nedosahoval takové výše, aby se dostaly do první desítky častěji se vyskytujících závažných kázeňských přestupků.

Empirické šetření jako celek ukázalo na poměrně značný rozsah školní nekázně a velké obtíže učitelů s výchovou žáků ke kázní.

**Učitele základní školy považují za hrdinu** moderní, resp. postmoderní doby. A to mj. i proto, že je to on, kdo musí se sebezapřením udržet nervy na uzdě, projevit chladnou hlavu a mnohdy i osobní statečnost, když musí čelit sociálně negativním projevům ve škole, když musí mnohdy snášet úšklebky a drzé poznámky od žáků.

K tomu jen malý dodatek. V publikaci W. Ch. Bagleyho „School discipline“, která vyšla již v roce 1915 v New Yorku, je pasáž, ve které autor píše, že **od učitele by se nemělo žádat, aby přijal takové chování, proti kterému jiní občané mohou vyžadovat adekvátní ochranu.**

Co k tomu dodat? Snad jen to, že učitel dnešní školy je často vystavován takovému chování vůči své osobě, že **nebýt pedagogem, řešil by mnohé situace „ruční domluvou“.**

## Literatura

ARENDOVÁ, H. *Krize kultury*. Praha: MF, 1994.

BAGLEY, W. CH. *School Discipline*. New York: Macmillan Company, 1915.

BLAŽEK, B. *Venkov města média*. Praha: Slon, 1988.

LINDNER, G. A. Veřejná mravnost a škola. In *Gustava Adolfa Lindnera Drobné články paedagogické a psychologické*. Velké Meziříčí: Fr. Bayer, 1885.

LINDNER, G. A. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice: A. Mareš, 1888.

MAKOVIČKA, E. *Kázeň války a míru ve společnosti, v rodině i škole*. Praha: Fr. A. Urbánek, 1887.

*Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996.

BENDL, S. Kázeň na sídlištních školách. *Pedagogická orientace* 2000, č. 3, s. 54–64. ISSN 1211-4669.

**Adresa autora:** PaedDr. Stanislav Bendl, Ph. D., Pedagogická fakulta UK, M. D. Rettigové 4, 116 39 Praha